

Bodil Busk Sørensen

ANSGAR

– og religionsmødet i Norden

ALFA

ANSGAR

– og religionsmødet i Norden

Bodil Busk Sørensen

ANSGAR

– og religionsmødet i Norden

ALFA

Bodil Busk Sørensen:

Ansgar – og religionsmødet i Norden

Copyright © Forfatteren og Forlaget Alfa, 2004

ISBN 87-91191-09-2

Omslag: RPC – Religionspædagogisk Center.

Foto: Maj-Britt Boa – skulpturen af Ansgar er udført af billedhuggeren

Theobald Stein og står foran Frederiks Kirke (Marmorkirken) i København.

Sat med Adobe Garamond og Verdana på RPC – Religionspædagogisk Center.

Tryk: Bookpartner, København.

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk, digital eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og CopyDan eller med forlagets skriftlige samtykke. Enhver anden gengivelse af denne bog er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Forlaget ALFA
Frederiksberg Allé 10
1820 Frederiksberg C
[www. ForlagetAlfa.dk](http://www.ForlagetAlfa.dk)

Indhold

Forord	7
Dansk kirkehistories begyndelse	9
Den politiske situation i Europa	15
At fortælle bibelhistorie i 800-tallet	20
Mellem hedenskab og kristendom	25
Betydningsfulde læreår	31
Nærmere Danmark	38
En munk træder ud af anonymiteten	43
Den første kirke i Norden	53
Lille ærkesæde – store vanskeligheder	58
Ærkesædet for Norden genoprettes	71
Folketro og kristendom mødes	76
Kirkebyggeri i Danmark	81
Ansgars anden rejse til Sverige	88
De sidste arbejdsår	99
Religionsmødet – i nutidig belysning	109
<i>Kronologi</i>	118
<i>Litteratur</i>	120
<i>Kort over Nordeuropa</i>	122

Forord

Munken Ansgar fra Picardiet i Frankrig var den første, der indskrev sit navn i dansk kirkehistorie. Han byggede den første kirke i Danmark, og to-tre hundrede år efter lå kirkerne spredt ud over landet. Ansgar var den, der banede vejen for kristendommens indførelse i Danmark. Alene af den grund er han interessant for nutidens danskere.

Denne bog er en præsentation af Ansgar i hans tid. Den støtter sig til både historiske kilder og til en levnedbeskrivelse, forfattet af hans elev, Rimbart. Under arbejdet med bogen har jeg forsøgt at afkode Ansgars personlighed gennem hans handlinger. Han fremstår som en person med mangfoldige evner. Evner som han i høj grad fik brug for i sit virke blandt folk med en anden kultur end hans egen.

Han blev hentet ud af klosterets anonymitet og tildelt den ene vanskelige opgave efter den anden. Gang på gang led han nederlag i sit arbejde, men fortsatte ufortrødent fra det sted, hvor han nu stod. Der tegner sig et billede af en mand med et stort mod. Han nåede frem til steder, hvor andre havde måttet opgive at komme. Bønsliv og spiritualitet var en del af hans dagligdag. Samtidig var han udstyret med udpræget sans for, hvad der var politisk muligt. Derfor kunne han færdes blandt høj og lav, hos fattige og hos konger, bisper og paver.

Ansgar levede i en tid, der på nogle områder minder om vores tid. Landene i Europa søger også i dag sammen. Nye kulturer gør deres indtog. Danskerne befinder sig igen midt i et kulturmøde, dels på grund af indvandringen af folk fra andre kulturer, men først og fremmest gennem den globalisering, der er en realitet. Ydermere er europæerne et sekulariseret folkefærd – også danskerne. Den kristne kirkes fremtid er som på Ansgars tid usikker i Danmark.

I sidste afsnit i bogen har jeg udarbejdet nogle spørgsmål til overvejelse og diskussion i undervisningssammenhæng og studiekredsarbejde.

Bodil Busk Sørensen

Dansk kirkehistories begyndelse

Det begyndte med Ansgar

Hvor Somme-floden snor sig gennem det lave landskab i Picardiet i Nordfrankrig, fødtes i året 801 en dreng, der fik navnet Ansgar. Hans liv og virke fik stor betydning for kristendommens udbredelse i Skandinavien.

Ansgar er en historisk person, som man trods tidsafstanden har en del viden om. Man har beretninger om ham og hans samtid fra pavekirkens breve, de såkaldte privilegiebreve, der for eksempel blev udstedt ved oprettelse af et nyt bispesæde. Desuden findes der optegnelser i samtidens frankiske annaler, der skildrer de historiske begivenheder år for år.

Derudover har man en levnedstegning, skrevet af Rimbart, Ansgars elev og efterfølger i bispeembedet. Sammen med en anden person, som man ikke har kendskab til, udarbejdede han denne levnedsbetegnelse kort efter Ansgars død i 865. Heri nedskrev han tillige de mange drømmesyn, som Ansgar havde livet igennem. Rimbart skriver sådan: »Disse åbenbareelser havde han fortalt til nogle af os, som var hans fortroligste venner, dog mod det løfte, at vi ikke måtte åbenbare det for nogen, så længe han levede.« (Rimbart 1926, s. 25).

Historikeren Adam af Bremen skrev i årene 1072-75 »De Hamburgske Ærkebispers Historie«. Dette værk er en vigtig kilde til

viden om nordiske forhold i tiden 800-1072. Endvidere har man nogle få skrifter fra Ansgars egen hånd.

Ud fra disse beskrivelser og ud fra den historiske tid, der var hans, er der i det følgende forsøgt at vise en person, der kan have interesse også i vor tid. Trække paralleller, finde ligheder mellem de brydninger og omvæltninger, der fandt sted i vor del af verden i 800-tallet, og som tydeligvis igen finder sted i dag. Om det bliver et kulturmøde af samme dimensioner som dengang, vil kun fremtiden kunne vise.

Danmark på Ansgars tid

Hvordan livet i Danmark var på den tid, ved man derimod ikke så meget om. Man har ingen skrifter, der beretter om danskernes dagligdag, og man har ingen nationale optegnelser, der beskriver den politiske situation i Danmark i 800-tallet. Vor viden om danskernes adfærd er knyttet til arkæologiske fund. Derigennem får man naturligvis et godt indblik i befolkningens ydre liv. Interessant i denne forbindelse er gravfundene med de mange ting, man gav den døde med i graven.

Man har også et ganske godt billede af, hvordan huse og hele landsbyer så ud. For eksempel giver udgravningerne på Lindholm Høje fra 700-tallet et fint billede af dagliglivet. Stolpehuller fortæller om husenes størrelse og placering, selv en pløjemark er afdækket under flyvesandet. Man føler sig hensat til en anden tid, når man går der. Man ser for sig de mennesker, der dengang levede på netop dette sted. Og uvilkårligt spørger man: Hvad talte de om? Hvordan var deres verdensbillede? Hvad lagde de vægt på i deres samfundsliv? Hvordan var deres religion?

Vi véd det ikke. Og dog véd vi lidt. I små glimt har folk fra andre lande berettet om danskerne. De har i deres annaler nævnt danskerne eller nordboerne. Og så spidser vi øren.

Willibrord

Ansgar var ikke den første, der forsøgte at bringe kristendommen over Ejderen. Før ham havde den angelsaksiske munk og senere biskop over friserne, Willibrord, været i Danmark. Her opsøgte han i begyndelsen af 700-tallet den danske kong Ongendus, hvis nordiske navn formodes at være Angantyr, et navn der optræder i den nordiske mytologi. Ongendus karakteriseres som grusommere end noget vildt dyr og hårdere end nogen sten. Trods dette omdømme behandlede han dog missionæren Willibrord med respekt.

De angelsaksiske munke var kendt for deres missionsiver, især blandt friserne. Under arbejdet brugte de en fastlagt fremgangsmåde. I angelsaksiske skrifter findes der detaljerede anvisninger for deres arbejdsform. De skulle først forklare det absurde i at tjene flere guder. Dernæst skulle de spørge til universets opståen og opretholdelse, og hvem der kunne tænkes at have skabt den første af deres mange guder. Taktikken var, at den vantro skulle bringes i forlegenhed over sin uvidenhed. Willibrord har sandsynligvis fulgt denne opskrift under sit møde med kong Ongendus, men nogen mission kom der ikke ud af det. Willibrord fik dog kongens tilladelse til at tage tredive unge drenge med tilbage for at oplære dem i kristendom. Det var Willibrords tanke, at når disse drenge var blevet opdraget i den kristne tro, så skulle de vende tilbage som voksne forkyndere i deres hjemland.

Willibrord og hans følge forlod derefter Danmark, og hjemrejsen foregik til søs langs den jyske vestkyst. Undervejs løb de ind i et stormvejr og måtte søge tilflugt på øen Helgoland. I hans levnedbeskrivelse er Helgoland beskrevet som en ø mellem friserne og danerne. Her dyrkede man guden Fosite, også kendt som guden Forsete fra den nordiske mytologi. Der var bygget flere templer til gudens ære, og de var så hellige, at ingen udenforstående måtte røre ved dem eller ved de ting, der fandtes i dem. Det samme gjaldt kvæget på øen. Vandet i kilder og brønde var ligeledes helligt og blev øst op i dyb tavshed.

Willibrord lod hånt om dette og døbte nogle af sine mænd i én af de hellige kilder. Desuden slagtede han noget af kvæget og brugte det som proviant under rejsen. Disse handlinger havde forståeligt nok nær kostet ham livet, og han vendte skyndsomst tilbage til frisernes land, hvor han senere blev ærkebiskop i Utrecht.

Der findes ikke lignende beretninger om Ansgar, at han i sit missionsarbejde nogen steder skulle have formastet sig til at profanere de hedenske helligsteder, som Willibrord gjorde det på Helgoland.

Påvirkning gennem lang tid

Kristendommen kom dog ikke til de nordiske lande på én gang. Man havde kontakt til England i vestlig retning og til det europæiske fastland mod syd. Ad de centraleuropæiske floder mod øst kom man så langt som til Byzans. Fra købmænd og søfolk hørte folk i Danmark om kristendommen. Og nogle har uden tvivl praktiseret en gudsdyrkelse, der var en blanding af den gamle nordiske gudetro og af kristentroen.

En beretning fra frisernes land fra 700-tallet udtrykker denne holdning ret så menneskeligt. En frisisk høvding havde lært om kristendommen og var nu parat til at modtage dåben. Han havde netop sat foden i døbekarret, da han stoppede op og spurgte, hvor hans udøbte forfædre befandt sig. Munken, der skulle døbe ham, svarede: »I helvede som alle andre hedninger!« Ved denne oplysning trak høvdingen omgående foden til sig og sagde: »Så ville jeg hellere brænde i helvede sammen med tapre mænd end komme til himlen i selskab med munke.« Derpå vendte han ryggen til munken og gik sin vej.

Ærkebiskop Ebo af Reims, som omtales senere, forsøgte ligeledes at bringe kristendommen til Danmark. Han var med til at bane vejen for Ansgar. Men Ansgar var den, der satte sin person, sit hele menneskeliv ind på at kristne Norden. Han er den første person, der med navn træder ind i den danske kirkes historie. Følgelig indtager han førstepladsen.

Ansgars fødsel

Man ved ikke meget om Ansgars barndom eller hvem, der var hans forældre. De har efter alt at dømme været frankiske borgere fra Picardiet. Faderen har ifølge overleveringen været i tjeneste som officer hos den berømte kejser Karl den Store, muligvis med ansættelse ved brovagten over floden Somme. Ansgar har i sin barndom hørt om kejseren, og han skulle endda på et tidspunkt have set ham.

Moderen har man beretninger om, at hun døde, da Ansgar var fem år. Faderen har derefter sendt drengen til klosteret Corbie, ikke langt derfra. Her kom han i klosterskole og blev sammen med andre drenge undervist og opdraget af klosterets benediktinermunke, hvis motto er »bed og arbejd«. Et motto som Ansgar selv praktiserede gennem hele livet.

Historien om Ansgar begynder i Corbie på klosterskolen, hvor han, fra han var fem år, havde sin barndom.

Ansgars drøm, hvor han ser sin mor

DRØMMESYN

En nat lå Ansgar i drengenes sovesal på klosterskolen i Corbie og vendte sig uroligt. Han kunne ikke sove. Han savnede sin mor og alt det derhjemme, og han brød sig ikke om skolearbejdet. Når han kunne komme af sted med det, løb han rundt og legede med de andre drenge, eller han drev rundt for sig selv uden at foretage sig noget.

Endelig faldt han i søvn, og da havde han et drømmesyn, som han huskede resten af livet.

Han fandt sig selv på et sted, hvor der var mudder og dynd. Han kæmpede for at komme derfra, men han kom ingen vegne. Ved siden af det sumpede område, hvor han befandt sig, gik der en smuk vej, hvor der var tørt og sikkert. På vejen vandrede en kvinde, klædt som en dronning, og bag hende gik en flok hvidklædte kvinder. Pludselig genkendte han sin egen mor blandt dem, og han forsøgte af alle kræfter

at komme hen til hende. Men det var umuligt for ham at komme fri af det sumpede område.

Kvinderne kom hen mod ham, og han syntes, at den forreste, hende der lignede en dronning, måtte være jomfru Maria. Nu talte hun til ham og spurgte: »Vil du hen til din mor?« Han svarede: »Det vil jeg så gerne.« Hun talte til ham igen og sagde, at hvis han ville være, hvor hans mor nu var, så måtte han være mere flittig med sit skolearbejde og ikke løbe omkring og lege hele dagen. Han skulle lade være med at beskæftige sig med ting, der var tomme og unyttige.

Da Ansgar vågnede, kunne han tydeligt huske drømmen. Og fra den dag var han omhyggelig med sit skolearbejde. Kammeraterne undrede sig over, hvad der gik af ham. Altid var han beskæftiget med et eller andet arbejde, læsning, studier eller praktiske og nyttige ting. Barndommen med alle dens løjer og lege havde han lagt bag sig. Drømmen havde gjort ham alvorlig, og den blev således et vendepunkt i hans liv.